

УДК 784.087.68.071.2 (477) «19»
DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2023-2-12>

ТВОРЧА ФОНЕМА УКРАЇНСЬКОГО ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА ВОЛОДИМИРА ПЕКАРЯ

Харитон Ігор Миколайович

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри хорового диригування
Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0003-3182-6924
e-mail: Kharyton_Ihor@i.ua

Стаття присвячується аналізу творчої діяльності хорового диригента Галичини другої половини ХХ століття Володимира Пекаря з позицій сьогодення.

У розвідці піддаються тлумаченню ключові аспекти становлення митця: формування музичного світогляду (період навчання у Львівському державному музично-педагогічному училищі імені Ф. Колесси та Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка), а також етапи творчого зростання (період керівництва аматорськими хоровими колективами – хором Львівського педагогічного училища та хоровою капелюю Львівського державного політехнічного інституту “Gaudeamus”).

Усе ж ключового значення в публікації набуває аргументація, присвячена періоду творчої діяльності В. Пекаря як художнього керівника професійного хорового колективу, Державної заслуженої хорової капели України «Трембіта».

У поле зору автора статті потрапляє і завершальний етап творчої діяльності великого майстра національного хорового мистецтва другої половини ХХ століття Володимира Пекаря. В історичних межах цього відтинка творчих здобутків митця піддаються тлумаченню не тільки його досягнення як керівника хорової капели Рівненського державного інституту культури, а і здобутки маестро в царині музичної педагогіки.

Загалом автор розвідки резюмує – широкомасштабність постаті Володимира Пекаря, хорового диригента Галичини другої половини ХХ століття та музичного педагога є досить промовистою й такою, що заслуговує на глибоку пошану українства доби сучасності.

Ключові слова: *хорове мистецтво Галичини другої половини ХХ ст., етапи становлення хормейстера В. Пекаря, творче амплуа митця, досягнення та злети хорового диригента й педагога, школа професіоналізму В. Пекаря.*

CREATIVE PHONEME OF THE UKRAINIAN CHORAL CONDUCTOR, TEACHER VOLODYMYR PEKAR

Ihor Kharyton

Rivne State University of the Humanities

The article is devoted to the analysis of the creative activity of the Galician choir conductor of the second half of the 20th century, Volodymyr Pekar, from the perspective of today. In the investigation, the key aspects of the artist's formation are open to interpretation: the formation of a musical outlook (the period of study at the Lviv State Music and Pedagogical School named after F. Kolessa and the Lviv State Conservatory named after M. Lysenko), as well as the stages of creative growth (the period of directing amateur choirs collectives – the choir of the Lviv Pedagogical School and the choir chapel of the Lviv State Polytechnic Institute “Gaudeamus”). Nevertheless, the argumentation devoted to the period of V. Pekar's creative activity as the artistic director of the professional choir collective, the State Honored Choir Chapel of Ukraine “Trembita” becomes of key importance in the article.

The final stage of the creative activity of the great master of national choral art of the second half of the 20th century, Volodymyr Pekar, falls into the field of view of the author of the publication. Within the historical framework of this aspect of the artist's creative achievements, not only his achievements as the leader of the choir chapel of the Rivne State Institute of Culture, but also the maestro's achievements in the field of music pedagogy can be interpreted. In general, the author of the investigation summarizes – the wide-scale character of Volodymyr Pekar, a choir conductor of Galicia in the second half of the 20th century and a music teacher, is quite eloquent and such that it deserves deep respect and honor by modern Ukrainians.

Key words: *choral art of Galicia in second half of twentieth century, stages of formation of choirmaster V. Pekar, creative role of artist, achievements and ups and downs of choral conductor and teacher, school of professionalism V. Pekar.*

Постановка проблеми. У процесі становлення культури України новітнього періоду її національного відродження неабиякого значення набувають побутування та розвиток української хорової музики доби сучасності – найдемократичнішого виду мистецтва на рідних теренах. У цій системі координат важливе місце посідає вокально-хорове виконавство, як найпромисливіша складова частина національної хорової культури. Особлива ніша національного хорового виконавства, уважаємо, належить суб'єкту інституту хорової диригентури, представленій щонайменше чотирма хоровими школами України – Львівською, Київською, Одеською та Харківською, кожна з яких стала яскравим виразником етно-хорового традиціоналізму України. Серед зазначених хорових осередків національної музичної культури особливе місце посідає Львівський, сповнений традиціями західноукраїнського мелосу. Ця царина представлена цілою низкою уславлених хорових диригентів різних часів і періодів, серед яких чільне місце посідає Володимир Павлович Пекар – унікальний український хоровий диригент другої половини ХХ ст., заслужений діяч мистецтв України (1969 р.), художній керівник Державної заслуженої хорової капели України «Трембіта» (1967–1978 рр.), якому і присвячуємо свої роздуми у пропонованій розвідці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії розвитку хорового мистецтва Галичини другої половини ХХ ст. неабияке місце належить хоровому диригенту, педагогу, заслуженому діячу мистецтв України Володимирі Павловичу Пекару (1928–1990 рр.). Низка дослідницьких розвідок, що прямо чи опосередковано висвітлюють творчу та педагогічну сфери діяльності митця, за авторством Н. Супрун, Є. Іванюка, Є. Шморгуна, І. Пестонюка, Р. Берези, М. Бондаря, І. Харитона, Л. Ульяновської, В. Піддубник, Т. Прокопович, Я. Кульчинського, Г. Попович-Швидків та інших, нині не є достатнім аналітичним пластом, який би належним чином формував самодостатню модель багатогранної діяльності маестро. Ми ж у пропонованій публікації намагатимемося вдатися до систематизації осмислення ключових аспектів творчої та педагогічної стихій високопрофесійного хормейстера Галичини другої половини ХХ ст. В. Пекаря з позицій сьогодення.

Мета статті зводиться до окреслення, у найзагальніших рисах, мистецько-просвітницької моделі творчої діяльності В. Пекаря – хорового диригента Галичини другої половини ХХ ст. на сучасному етапі національного культуротворення крізь призму становлення митця як художника, а також його творчих злетів і досягнень у царині педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вдаючись до тлумачення творчого поступу В. Пекаря, найперше зауважимо – формування

його фундаментальних мистецьких поглядів та їх кристалізація відбуваються у 50–60-ті рр. ХХ ст., що стали періодом професійного самоствердження та творчого злету маестро. Перші ж кроки свого професійного вишколу юний музикант здійснює у стінах Львівського державного музично-педагогічного училища, одного з найавторитетніших закладів Львівщини, під керівництвом уславленого музичного педагога Євгена Дмитровича Вахняка¹ – «<...> постать, рівну якій за енциклопедичністю знань, ерудицією та мистецько-педагогічним талантом, що сконцентрувався в одній особі, не так вже й легко віднайти в переліку осіб, що уособлюють собою славу українського хорового виконавства» (Береза, 2010, с. 155). Маестро (Є. Вахняк) на перших же заняттях зауважував, що в його вихованця чудовий музичний слух, багате тембрально-коліоритне забарвлення голосу та неабиякі задатки художнього смаку. Зважаючи на ці та ще цілу низку інших якостей майбутнього музиканта, талановитий педагог з повною віддачею працює зі старанним учнем, нерідко доручає йому проводити репетиції з хоровим класом курсу, а також із зведеним хором училища. Саме цього часу майбутній хормейстер набуває базових знань, які згодом стануть йому надзвичайно потрібними на шляху вдосконалення професійної майстерності.

Згодом, як одного з найперспективніших випускників Львівського музично-педагогічного училища, В. Пекаря скеровують на викладацьку роботу до Львівського педагогічного училища (1952 р.). Там юний музикант береться за керівництво студентського дівочого хору (1953–1957 рр.), який і приносить митцю перше визнання на професійній ниві. Численні концертні виступи, гастрольні поїздки, перемоги на найрізноманітніших олімпіадах і конкурсах цього хорового колективу все переконливіше давали зрозуміти мистецькій творчій еліті Галичини, що на обрії українського хорового виконавства з'явилась неординарна постать, яка демонструє неабиякі здобутки в цій галузі національного мистецтва.

Потреба фахового вдосконалення молодого хормейстера приводить його до Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (1957–1962 рр.), де він досконало опановує традиції львівської хорової школи, згодом носієм якої стає впродовж усієї своєї подальшої творчої діяльності.

Ще один етап творчого поступу юного музиканта окреслюється періодом керування хоровою капелю Львівського державного політехнічного інституту “Gaudeamus” (1957–1967 рр.), упродовж якого молодий високопрофесійний спеціаліст,

¹ Український хоровий диригент, педагог, композитор, заслужений артист УРСР (1954 р.), народний артист України (1992 р.), професор, виховав цілу плеяду відомих диригентів України, серед яких В. Пекар, М. Попенко, І. Карпенко, Я. Базів, В. Лихачевський, Б. Дерев'яноко й інші.

випускник Львівського музичного вишу демонструє неабиякі досягнення на цьому етапі професійної діяльності (Українська музична енциклопедія, 2018, с. 124).

Та із часом доля, упорядковуючи глибинні внутрішні професійні потреби митця, підводить його до реалізації найзаповітнішої мрії, коли маестро стає за диригентський пульта професійного хорового колективу, Державної заслуженої хорової капели України «Трембіта» як її художній керівник (1967 р.).

Робота у статусі лідера уславленої хорової капели «Трембіта» для молодого, водночас уже й зрілого музиканта, була досить відповідальною та надзвичайно цікавою, адже на цьому етапі творчої діяльності митець міг безперешкодно вдаватися до реалізації найамбітніших мистецьких проєктів і найрізноманітніших професійних експериментів.

Керуючи цим хоровим колективом упродовж одинадцяти років (1967–1978 рр.), В. Пекар насамперед поповнює його репертуар творами, що стали в інтерпретації «Трембіти» уособленням високої хорової культури не тільки Галичини, а й усієї України. З ініціативи маестро уславлена капела підготувала та виконала монументальний твір С. Людкевича на слова І. Франка – кантату «Наймит».

Над цією глибокою за її філософським змістом хоровою композицією митець працював віддано та натхненно. Згодом кантата була виконана в концертній залі Львівської філармонії в супроводі симфонічного оркестру під орудою народного артиста України Д. Пелехатого та мала неабиякий успіх у вимогливого слухача. Невдовзі «<...> цей твір був записаний фірмою «Мелодія» на грамплатівку² і нині залишається неперевершеним доробком у сфері національної хорової культури періоду радянської доби» (Берега, 2010, с. 156).

За час керівництва В. Пекаря хоровою капелю «Трембіта» ця фірма записала та реалізувала значні тиражі трьох великих грамофонних звукових носіїв, куди увійшла ціла низка хорових творів (42 твори): «Гуляли, гуляли» О. Нижанківського, «Якби мені черевики» в обр. Ф. Колесси, «Пою коні при Дунаю» С. Людкевича, «Думи німії» А. Кос-Анатольського, «Дам я яловицю» в обр. Є. Козака, «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть» в обр. М. Леонтовича, «Ой, ходить сон коло вікон» в обр. О. Кошиця, «Стоїть гора високая» в обр. С. Козака, «Там, де Ятрань круто в'ється» в обр. М. Поченка, «Під небом України» Є. Козака, «Балада про солдата» М. Пескова,

² Грамофонна платівка (пластинка) вінілова платівка (грамплатівка, грампластинка, вініл) – аналоговий носій звукових даних для відтворення на програвачі вінілових дисків (обертвовому столі), де звук зберігається в рельєфі кругових доріжок диска у вигляді виігравійованої або відтиснутої спіральної борозенки (або пари борозенок – для стереозвуку) різної ширини, яка відповідає звуковим коливанням.

«Яблуня» С. Ніколеску, «Лісове озеро» М. Людїга та К. Сеета, «Вій, вітерець» А. Юр'яна, «Дош іде» Коматаса, «Долурі» О. Мачаваріані й І. Нонешвілі, «Дівчино, прощай» в обр. І. Милославського, «Хор бранців» і «У туркені по тім боці» з поеми «Гамалія» М. Лисенка, «Садок вишневий» Б. Вахнянина, «Ой, Морозе, Морозенку» С. Людкевича, «А мій батько орандар» Ю. Мейтуса, «Уже сонечко закотилося» в обр. В. Барвінського, «У Києві на Подолі» А. Штогаренка, «Веснівка» В. Матюка, в обр. М. Колеси, «Піють півні» М. Леонтовича, «Думи мої» Є. Козака, «Золоті зорі» Н. Нижанківського, «Ніч в горах» З. Кодая, «Поєма» З. Фібіха, «Весняні води» та «Тиха мелодія» С. Рахманінова, «Бульба» в обр. І. Дунаєвського, «Гагілка», «Пісня юнаків», «Вільній Україні» С. Людкевича тощо (Українська музична енциклопедія, 2018, с. 124).

Хорова капела «Трембіта» під проводом В. Пекаря досить активно гастролює в різних містах і регіонах колишнього СРСР, а також бере активну участь у цілій низці престижних концертів і фестивалів, спрямованих на популяризацію національного хорового мистецтва як в Україні, так і далеко за її межами. Так, у 1969 р. колектив з великим успіхом виступає у Вірменії на святкуванні 100-річчя від дня народження видатного вірменського композитора, етнографа та диригента, патріарха та класика вірменської музики Комітаса (С. Сагомояна). А в 1972 р. (7 квітня) «Трембіта» під керівництвом маестро, разом з іншими колективами Львівщини бере участь у звітному концерті майстрів мистецтв України, що проходив у Кремлівському палаці з'їздів (Берега, 2010, с. 157).

Зауважимо, що впродовж одинадцятирічної творчої діяльності в Державній заслуженій хоровій капелі «Трембіта» В. Пекар зробив великий внесок у розвиток українського хорового мистецтва, залишивши глибокий слід у цій царині. Його талант і самовіддана праця були високо оцінені. За заслуги в розвитку хорового мистецтва України митцю в 1969 р. було присвоєно почесне звання заслуженого діяча мистецтв України (Піддубник, 2010, с. 16–20).

Отже, хоровий диригент В. Пекар у 60–70-х рр. ХХ ст. набуває неабиякої популярності в мистецьких колах не тільки України, а і далеко за її межами. Про це свідчить низка зафіксованих схвальних відгуків про гастрольну концертну діяльність капели «Трембіта» у Росії, Вірменії, Білорусії, а також у республіках Прибалтики тощо (Столярчук, 2010, с. 177–182). А особиста дружба митця з міністром Грузії того часу, народним артистом СРСР Отаром Тактакішвілі сприяла глибокому взаємопроникненню двох великих культур – української та грузинської, що позитивно впливало і на стосунки у сфері дипломатії дружніх країн і їхніх народів.

У результаті проведеного аналізу творчої діяльності Державної заслуженої хорової капели «Трембіта» під орудою В. Пекаря зауважимо, що було б перебільшенням стверджувати, що цей уславлений хоровий колектив періоду радянського застою досягнув вершини мистецької досконалості, усе ж, завдячуючи непересічній постаті тогочасного його лідера й натхненника, «Трембіта» не тільки не втратила свого унікального, національно вираженого творчого амплуа, а сповна зберегла його, щоб згодом відродитися з яскравими перспективами творчого зросту в часи національного відродження українства, яке «вринається» у вітчизняний соціокультурний простір уже з настанням 90-х рр. ХХ ст.

Переїзд до Рівного в 1978 р. знаменує наступний період творчої діяльності митця. Узявшись до праці в нових для себе умовах у стінах Рівненського державного інституту культури, В. Пекар із життєдайною силою вдається до подолання ключових буттєво-професійних викликів, проте вже у статусі лідера кафедри хорового диригування цього вишу. Великий досвід роботи з хоровим колективом професійного гатунку, його невичерпний багаж знань як диригента сприяли створенню митцем незабаром студентської хорової капели інституту, про яку згодом заговорила вся Західна Україна (Піддубник, 2010, с. 17).

З ініціативи маестро запроваджується традиція відкритого публічного державного іспиту з дисципліни «хорове диригування», що одразу привертає неабияку увагу мистецької громадськості Рівного. Державний іспит стає своєрідним святом хорової музики як для випускників-хормейстерів вишу, так і для широкого кола музикантів Рівного, його творчих організацій і любителів хорового мистецтва краю.

Дуже скоро хорова капела Рівненського державного інституту культури під орудою В. Пекаря набуває досить високого рівня виконавської майстерності, а 1982 р. стає для колективу випробуванням на професійність, адже цього часу хорова капела дебютує у звіті майстрів мистецтв Рівненської області, що проходив у Палаці культури «Україна» (м. Київ). І цей успіх був переконливим, адже виконання капелою низки хорових композицій (О. Граветіс «Артисту» і О. Мачаваріані «Долурі») справили неабияке враження на столичного слухача.

Загалом же можемо стверджувати, що успіх студентського хорового колективу вишу під орудою маестро зумовлювався цілою низкою чинників, які сприяли забезпеченню естетичної вишуканості музичного фразування того чи того твору, раціональному вмотивуванню застосування темброфонічних фарб хору, а також унікальності створення художньої образності, як мови мистецтва, зокрема й хорового.

Неабиякого значення в роботі зі студентським хоровим колективом митець надавав філософії підбору репертуару, який мав відповідати найкращим зразкам світової та національної хорової класики, беручи до уваги і твори сучасних композиторів, а також хорові композиції сакрального змісту, як за авторством славнозвісних українських композиторів-класиків М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, так і неперевершених В.А. Моцарта, Л. Бетховена, А. Вівальді, Л. Керубіні та цілої низки інших.

Особливого значення в рівненський період творчості В. Пекаря набуває його педагогічна діяльність, сповнена фундаментальними здобутками фахової ерудиції, як теоретичного, так і практичного рівнів її вияву. У своєму класі, як творчій лабораторії, педагог апробує новітні методики викладання з дисциплін «хорове диригування», «робота з хором» тощо, зазвичай експериментального характеру, що сприяло вихованню творчої особистості студента, формуванню унікальності його художнього мислення та розширенню меж музичного світогляду молодого музиканта (Харитон, 2010, с. 20–23).

Педагогічні старання В. Пекаря не були марними, адже багато його вихованців нині працюють і досягають неабияких успіхів у сфері освіти та культури. Серед них народні артисти (Алла Попова, Наталя-Марія Фарина, Василь Чепелюк), заслужені артисти (Оксана Ільницька, Алла Опейда та Богдан Лазука), а також багаторічний художній керівник Народної академічної чоловічої хорової капели «Гамалія» Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне), науковець, завідувач кафедри хорового диригування Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету І. Харитон та багато інших.

Завдячуючи натхненній праці митця, кращі традиції, які були закладені ним багато років тому, живуть і нині у професійній активності його учнів-послідовників, які, у свою чергу, передають неоціненний скарб Галицької хорової школи молодому поколінню хормейстерів, що покликані долею служити хоровому мистецтву України майбутнього.

Висновки. У результаті проведеного аналізу творчості видатного хорового диригента Галичини другої половини ХХ ст. В. Пекаря стверджуємо, що ця постать для національної хорової культури є унікальною, адже в непростих умовах розвою українського хорового мистецтва, у період другої половини, чи то пак останньої третини ХХ ст., коли він жив і творив, митець гідно служив своєму народові та його унікальному хоровому мистецтву, яке ніколи не зраджувало ні йому, ані його співвітчизникам.

Перспективи подальших досліджень окресленої тематики вбачаємо у ґрунтовному розкритті

найрізноманітніших аспектів творчої діяльності Володимира Пекаря – видатного хорового диригента Галичини другої половини ХХ ст., життєве та творче кредо якого зводилося до безкомпро-

місного служіння його величності національному мистецтву – естетичній стихії українства, що в різні часи й історичні періоди, долаючи труднощі свого національного становища, ним надихалось.

Література:

Бережа Р. (2010). Володар царини пісенного розмаю. Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини. Збірник нарисів за авторством Б.Й. Столярчука. Рівне: видавець О. Зень. 248 с.

Українська музична енциклопедія (2018). Пекар Володимир Павлович. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України. Том 5: ПАВАНА «ПОЛІКАРП». С. 124.

Піддубник В. (2010). Педагогічні та творчі засади діяльності Володимира Пекаря. Кафедри хорового диригування РДГУ – 40 років. Збір. нарисів. Рівне: видавець О. Зень. 144 с.

Столярчук Б. (2010). Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини. Збірник нарисів. Рівне: видавець О. Зень. 248 с.

Харитон І. (2010). Різьбяр душ людських. Кафедри хорового диригування РДГУ – 40 років: Збір. нарисів. Рівне: видавець О. Зень. 144 с.

References:

Bereza R. (2010). Volodar tsaryny pisennoho rozmaiu [The ruler of the queen of the song frenzy]. Nezabutni postati khorovoho mystetstva Rivnenshchyny. Zbirnyk narysiv za avtorstvom Stoliarchuka B.Y. Rivne: vydavets O. Zen. 248 s.

Ukrainska muzychna entsyklopediia (2018). Pekar Volodymyr Pavlovich [Pekar Volodymyr Pavlovich]. Kyiv: Instytut mystetstvoznnavstva, folklorystyky ta etnologii imeni M. T. Rylskoho NAN Ukrainy. Tom 5: PAVANA «POLIKARP». S. 124.

Piddubnyk V. (2010). Pedagogichni ta tvorchi zasady diialnosti Volodymyra Pekaria [Pedagogical and creative principles of activity of Volodymyr Pekar]. Kafedri khorovoho dyryhuvannia RDHU – 40 rokiv. Zbir. narysiv. Rivne: vydavets O. Zen. 144 s.

Stoliarchuk B. (2010). Nezabutni postati khorovoho mystetstva Rivnenshchyny [Unforgettable figures of choral art of the Rivne region]. Zbirnyk narysiv. Rivne: vydavets O. Zen. 248 s.

Kharyton I. (2010). Rizbiar dush liudskykh [Carver of human souls]. Kafedri khorovoho dyryhuvannia RDHU – 40 rokiv: Zbir. narysiv. Rivne: vydavets O. Zen. 144 s.